

ST. REMY-DE-PROVENCE, EEN PARADIJSJE VOOR HERPETOLOGEN

Mai H.M. Arets
Dautzenbergstr. 2
6471 BA Kerkrade

(*Psammadromus hispanicus*) Spanje

INLEIDING.

In het voorjaar van 1999 ben ik samen met mijn ouders op vakantie geweest in St. Remy-de-Provence, met de bedoeling hier vooral amfibieën en reptielen en hiervan in het bijzonder Parelhagedissen (*Timon lepidus*) te observeren en te fotograferen. Wij verbleven in het bungalowpark "Les Patios" net buiten St. Remy, van 5 t/m 19 juni. Dit gebied heb ik al vaker bezocht de afgelopen jaren. De aanleiding hiertoe vormde een artikel van Arjan van der Lugt (1995) en een Duitse documentaire met als titel "Steppe, Steine und Libellen". Vooral de Crau heeft mij erg aangedaan. Dit jaar was ons topjaar, daar we deze keer vijftien inheemse soorten en één uitheemse soort vonden en bovenal werden veel soorten in grote aantallen aangetroffen, dit in tegenstelling tot vorig jaar, waar wij slechts elf soorten in kleinere aantallen konden vinden.

De meeste "expedities" werden in de directe omgeving van St. Remy ondernomen, d.w.z. binnen een straal van ca. 30 km. De bezochte gebieden zijn: de Petite Crau ten noorden en de Plaine de la Crau (speciaal het natuurgebied Peau de Meau), de

Alpilles, de Rochers de la Pène en het stuwmeer (barrage) van St. Remy in de Alpilles, allen ten zuiden van St. Remy. Bovendien werd de directe omgeving van het bungalowpark goed bekeken, ook hier loonde dat de moeite.

Daarnaast ondernamen we enkele keren excursies naar locaties verder weg b.v. naar Roussillon, het Village de Tortue bij Gonfaron, Bagnols-sur-Sèze en Fons-sur-Lussan, doch hier vonden we relatief weinig voor ons interessante dieren. Ik probeer elk van de genoemde gebieden afzonderlijk te behandelen, zoals Arjan dat reeds eerder heeft gedaan.

DE DIRECTE OMGEVING VAN HET BUNGALOWPARK.

Reeds op weg naar onze bestemming zagen we op een parkeerplaats langs de "Autoroute du Soleil" in de buurt van Valence de eerste muurhagedissen (*Podarcis muralis*).

Tegen 17.00 u kwamen we in St. Remy aan, dit dorpje ligt ca. 20 km ten zuiden van Avignon.

's Avonds vond ik een vervelling van een Hagedisslang (*Malpolon monspessulanus*) in één van de kuilen aan weerskanten van het fietspad langs het bungalowpark, hier heb ik vorig jaar een Hagedis-

Smaragdghagedis (*Lacerta viridis*)Z. Frankrijk

Boomkiker (*Hyla meridionalis mediterranea*)

slang gevangen van ca. 1.40 m. Er zitten op een relatief klein oppervlak zeker vier van zulke slangen. Uit deze kuilen is waarschijnlijk zand gehaald om het fietspad op te hogen. Nu gooien de boeren er hun afval van de boomgaarden etc. neer, in de vorm van takken en wortels van bomen. De bodem van de kuilen is relatief vlak en begroeid met gras en thijm, aan de randen groeit Spaans gras. Eén van de kuilen is begroeid met dennen en laurier.

Enkele dagen later zag ik een zeer grote Hagedisslang van zeker 1.80 m. Bij het wegkruipen tussen het hoge gras hoorde dat zich aan alsof er iemand een dik touw door het gras trok. Bij mijn regelmatige bezoeken aan de kuilen zag ik verschillende Hagedisslangen, maar kon er helaas geen foto's van maken.

Langs het kleine slootje langs het fietspad en het irrigatiekanaaltje zag je veel Iberische Meerkikkers (*Rana perezi*), die op de stenige bodem zitten te zonnen. Als je echter te dichtbij kwam sprongen ze met

Hagedisslang (*Malpolon monspessulanus*)

Rana perezi

een flinke boog in het water, waar ze zich onder de planten verstopten.

Vorig jaar zag mijn vader in dit slootje een Adderringslang (*Natrix maura*), ik kon hem helaas niet vangen. Langs het fietspad zagen we de eerste dag een subadulte Smaragdhagedis (*Lacerta viridis*), deze profiteerde meteen van een zonnebad, 's morgens had het namelijk geregend.

's Avonds werd nog een wandeling langs het fietspad gemaakt, in de verte hoorden we het typische geluid van Mediterrane Boomkikkers (*Hyla meridionalis*). Veel kikkers zaten in het riet en Spaanse riet dat het langzaam stromende slootje omzoomde. Ook in het aangrenzende gersteveld hoorden we roepende mannetjes, deze mannetjes bleken een donkerdere kleur te hebben dan degene op het riet. Erg logisch was dit niet, daar de gerst bijna geel gekleurd was. De volgende dag bezochten we weer "onze" kikkertjes. We werden die dag verrast door een fikse regenbui, maar we werden wel beloond, er riepen nu nog

Gewone Pad (*Bufo bufo* of *B. bufo spinosa*)

meer mannetjes dan voorheen. Bovendien wisten we nog een mannetje en een vrouwtje in amplexus te vangen om de volgende dag foto's te kunnen maken. We bezochten nog regelmatig de kikkertjes, maar het geroep was nooit meer zoals die tweede dag. In één van de vaten van de gastankfabriek langs het fietspad hoorden we een verdwaalde boomkikker. Deze gaf antwoord wanneer ik zijn roep nabootste.

In het slootje zitten ook vrij veel Iberische Meerkikkers (Engelmann, 1993), deze hebben een veel groenere kleur dan de Iberische Meerkikkers langs het slootje voor het bungalowpark, bovendien waren ze ook veel gladder. Zijn dit misschien toch verschillende soorten? Als men één van deze kikkers vangt, schrik dan niet van het geluid dat ze maken. In het riet vond ik ook nog een Wandelende Tak en een Bidsprinkhaan.

Voor het naar bed gaan kregen we nog bezoek van een Rugstreepdier (*Bufo calamita*), deze hoorden we rondscharrelen in het grind van de patio, het dier bleek 8.5 cm lang te zijn.

Bij onze korte wandelingen langs het fietspad zagen we ook enkele Muurhagedissen.

Bij het betonnen bruggetje van het kikkerslootje zagen we verder nog twee volwassen Trapslangen (*Elaphe scalaris*), waarvan ik er één kon vangen. Deze slangen zijn veel minder schuw dan Hagedisslangen, deze laatste vluchten reeds zodra ze iemand zien, Trapslangen daarentegen vluchten pas zeer laat. Soms trapte je er bijna op, zoals mij en mijn vader bijna gebeurd was. Wat ook opviel is dat de Trapslangen ook veel minder agressief waren dan in veel literatuur wordt beschreven, het agressiefste wat mij overkomen is, is dat een Trapslang met gesloten bek tegen mijn handschoen tikte. Ik denk dat het ook een kwestie is van de manier van vangen en vasthouden, gebeurt dit vrij wild en hectisch, dan reageert de slang op vergelijkbare manier hierop. Bij één slang was het zelfs zo dat ze gelijk weer ging zonnen na het vrijlaten.

Verder zagen we 's morgens vroeg en 's avonds na 18.00 u veel Smaragdhagedissen langs en op het fietspad zitten te genieten van de zon. Wat opviel is dat we vrijwel uitsluitend volwassen dieren zagen.

LA PETITE CRAU.

De Petite Crau is een vrij klein gebiedje ten noorden van St. Remy, met hier en daar wijnbouw en akkerland. De verdere begroeiing, buiten de agrarisch gebruikte delen, bestaat uit carrigue, lavendel en veel thijm, maar ook gras met hier en daar een boom of struik. We hebben het gebied slechts éénmaal bezocht, een boer had ons verteld dat hier Parelhagedissen zouden zitten, helaas hebben we er geen gezien. Wel zag ik een grote Hagedisslang weg-schieten, die hier op het gras bij een paar bosjes lag te zonnen.

Een stukje verderop kon ik een Trapslang vangen bij een struweel van bramen. Ook deze was niet schuw en niet agressief. Wel poepte ze op mijn handen, dit rook niet al te best, maar toch niet zo erg als van een Ringslang.

Deze slang bleek totaal geen staart meer te hebben. Op de terugweg over de D 30 zagen we nog twee dode Hagedisslangen op de weg liggen.

LA PLAINE DE LA CRAU.

Dit gebied ligt ten zuiden van St. Remy. De Crau is de laatste steensteppe van Europa en is, zoals van der Lugt (1995) reeds zei vooral bekend om zijn bijzondere vogels. Van de oorspronkelijke Crau is nog slechts een klein stukje over (Megerle & Resch 1987). De Crau is gevormd door de rivier Durance, die stenen uit de Alpen meevoerde en op deze manier een grote delta vormde. Deze oorspronkelijke stukjes zijn het zeker waard om behouden te blijven. Dit gebeurt dan ook op kleine schaal, het natuurgebied Peau de Meau en het natuurgebied in wording La Carougnade. Deze gebieden bestaan uit een waterdoordringbare laag met aan het oppervlak door de Durance aangevoerde stenen. Hiertussen groeien verschillende interessante planten, die zich voortreffelijk aan deze bodem hebben aangepast. Op het eerste gezicht is het een troosteloos, maar bij nader inzien schitterend mooi gebied. Maar nu verder met onze observaties. We onderzochten de door Arjan van der Lugt beschreven stenen langs de weg naar de vlakte, maar we vonden er niets meer van. Ook in eerdere jaren vonden we

hier niets.

Om Peau de Meu te mogen bezoeken is men verplicht een vergunning aan te schaffen, deze is voor ca. 15 FF in St. Martin de Crau bij het Écomusée te koop. Een bezoek alhier is zeker niet verkeerd.

Op de wolfsmelkplantjes zaten veel rupsen van pijlstaartvlinders, ik weet niet welk soort, in verschillende maten en kleuren. Bij de oude schaapsstal zagen we vijf zeer mooie en markant getekende en vooral vrij grote Muurhagedissen. Bij de steenhoop rechts van de stal vond ik een kleine doodgeslagen Hagedisslang.

Ook dit jaar zagen we net als vorig jaar en het jaar ervoor geen Parelhagedissen meer, zelfs geen tekenen van hun aanwezigheid zoals vervellingsresten en uitwerpselen. Ook in de door de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog gevormde steenhoopjes vonden we geen tekenen van hun aanwezigheid.

In een poeltje langs de nieuwe weg van Peau de Meu naar St. Martin vonden we kikkervisjes, die naderhand van Iberische Meerkikkers en van Mediterrane Boomkikkers bleken te zijn. Op de oever konden we nog een adulte Smaragdhagedis (man) zien wegrennen.

Bij een volgend bezoek aan Peau de Meu zagen we twee Hoppen en drie Roodvoetpatrijzen. Langs het Canal de Vergière zagen we veel Iberische Meerkikkers. Op de terugweg bezochten we nog even het poeltje, nu vonden we naast de eerder genoemde larven, bovendien larven van de Vinpootsalamander (*Triturus helveticus*) en een adult vrouwtje van deze soort. In een braamstruik zag ik nog een subadulte Ringslang (*Natrix natrix*), of deze nu lag te zonnen of dat ze op jacht was kon ik niet zeggen, in dezelfde struik zaten ook verschillende subadulte en net gemetamorfoseerde Mediterane Boomkikkers. Op de weg zagen we nog een dode Hagedisslang en twee overstekende Smaragdhagedissen.

LES ALPILLES.

De Alpilles is een lage rotsachtige bergketen van 300-500 m hoog, ten zuiden van St. Remy, die Oost-West verloopt en begroeid is met carrigue, pijnbomen en andere naaldbomen. In de dalletjes bestaat de begroeiing soms uit grassen met daartussen naaldbomen.

Dit jaar hebben we niet speciaal de Alpilles bezocht, alleen het stuwmeer (barrage) dat in de Alpilles ligt werd enkele keren bezocht, doch hierover straks meer.

Vorig jaar verkenden we een klein stukje van deze bergketen, we vonden er Smaragdhagedissen en Spaanse Zandlopers (*Psammotromus hispanicus*). Bovendien zagen we nog kleine ca. 5 cm lange olijfbruine hagedisjes, dit zijn waarschijnlijk juveniele Spaanse Zandlopers geweest. Dit ga ik nog eens verder onderzoeken. Het dorpje Les Beaux, gebouwd rond de citadel, is zeker de moeite van een bezoek waard. Op de vlakte van de citadel zagen we enkele Smaragdhagedissen tussen de struiken. Ook vonden we een dode Gewone Pad (*Bufo bufo*). Volgens Bischoff et al. (1984) zouden er in de Alpilles wel Parelhagedissen zitten, maar we hebben ze helaas niet kunnen vinden. Dit jaar vonden we wel een dode Trapslang op de weg door de Alpilles.

LES ROCHERS DE LA PÈNE.

Deze ca. 50 m hoge rotsketen loopt parallel aan de Alpilles ten zuiden hiervan. De begroeiing is veel lager dan die van de Alpilles en bestaat uit carrigue en kleine bomen en struiken. Op de stenige gedeelten vinden we vooral thijm, rozemarijn en lavendel. De Rochers zijn rotsachtiger dan de Alpilles. Vooral aan de voet van de Rochers en wel de zuidkant, vinden we interessante gebieden met olijfgaarden en terrassen. De grond van deze terrassen wordt tegengehouden door stevige muren van opgestapelde stenen, ideale schuilplaatsen voor onze geliefde diersoorten.

In de bergketen zelf zagen we regelmatig de razendsnelle Spaanse Zandlopers, echter zagen we slechts éénmaal een Muurhagedis met een effen bruine rug. Ten westen van de D 27 zagen we langs het smalle asfaltweggetje een zonnende Trapslang, die zich langzaam terugtrok in haar burcht van struiken, bramen en rotsen.

Langs de terrasmuurtjes vonden we enkele vervellingshuiden van Hagedisslangen. Deze zijn relatief gemakkelijk te herkennen aan de op een wenkbrauw lijkende schub boven het oog. Aan de andere kant van de D 27 zagen we vorig jaar een volwassen Hagedisslang in de buurt van enkele Smaragdhagedissen.

Ringslang (*Natrix natrix*)

Op onze laatste dag gingen we in de Rochers Agaves schijfkaktussen (*Opuntia*) zoeken voor thuis. Ik ging op zoek naar Hazelskinken (*Chalcides chalcides*) in een gebiedje waar ik reeds eerder deze dieren had gezien. Bij het optillen van de eerste de beste steen dacht ik er meteen eentje gevonden te hebben, maar tot mijn verrassing was het een Hazelworm (*Anguis fragilis*). Een Hazelworm had ik hier nog niet eerder gevonden. In een ander gebiedje, begroeid met gras, thijm en lavendel, wist ik toch nog twee Hazelskinken te vinden. Ik kon er helaas geen foto van maken, daar waren ze veel te snel voor ondanks het feit dat het pas tien uur was.

Tussen de stenen van de eerder genoemde muurtjes zocht ik naar levenstekens van Parelhagedissen, doch ook nu weer vergeefs en dit terwijl het toch klasse schuilplaatsen waren. Bovendien werden ze bezocht door Hagedisslangen, die in Parelhagedissen toch een prooidier zien.

HET STUWMEER VAN ST. REMY.

Het stuwmeer van St. Remy is makkelijk te vinden, aan de rechterkant van de weg naar Maussane staat een bordje met de vermelding "barrage". Het ligt in de Alpilles en wordt omzoomd door open naaldbossen met hier en daar Buxusstruikjes. Het is een prachtig stukje water, waar veel mensen naar toe komen om te picknicken, te wandelen en te vissen. Er wordt forel uitgezet en bovendien zit er Amerikaanse Dwergmeerval en Zonnebaars.

De eerste dag ving ik bij de rietkraag bij de monding van het beekje meteen een kleine Ringslang en later nog een halfwas exemplaar. Op de enige boomstam

Smaragdhagedis (*Lacerta viridis*)

tussen het riet en de lisdodden lagen vier Adderringslangen te zonnen, in verschillende formaten.

Op de uiterste punt van de stam zat een Gewone Pad te zonnen, dit terwijl het toch behoorlijk warm was. Ik weet niet of het de ondersoort *Bufo bufo spinosus* betrof, het dier was wel behoorlijk groot. Bij onze latere bezoeken zagen we steeds weer Adderringslangen op en bij de stam. Bij de monding van het beekje hielden zich graag de Ringslangen op. Op de drogere gedeeltes van de oever zagen we regelmatig Smaragdhagedissen en Muurhagedissen. Opvallend bij deze Muurhagedissen waren de soms oranjekeurige keel en buik van de mannetjes, dit in tegenstelling tot de Muurhagedissen elders.

Over de Muurhagedissen wil ik nog even vertellen, dat een vrouwtje lag te zonnen op een tak in het water. Deze was weliswaar droogvoets te bereiken van het land, maar toen ik te dicht naderde sprong ze in het water en zwom over ca. 80 cm naar de oever, een steile rotswand. Bovendien zag ik nog een paring langs een bijna loodrechte rotswand.

Bij een grotere boom stoorde ik blijkbaar een schildpad bij zijn zonnebad, hij dook gelijk het water in. Ik ging ervan uit dat het een Europese Moerasschildpad (*Emys orbicularis*) was, maar bij nader inzien bleek het een Roodwangierschildpad (*Trachemys scripta elegans*) te zijn. Aan de overkant zag ik later nog drie van zijn soortgenoten. Op ons laatste bezoek aan het stuwmeer ('s morgens) zagen we zes Ringslangen, drie Muurhagedissen, vier Smaragdhagedissen, een Gewone Pad, vier Roodwangierschildpadden en enkele Adderringslangen.

Rugstreeppad (*Bufo calamita*)

OVERIGE PLAATSEN.

De overige plaatsen zijn zeker een bezoek waard, maar zoals gezegd waren ze minder succesvol voor wat betreft het vinden reptielen en amfibieën. Ik zal ze nog even in het kort noemen, met de gevonden dieren. Rousillon ten oosten van St. Remy: een Smaragdhagedis en enkele Muurhagedissen.

Village de Tortue bij Gonfaron in het oosten: zeker de moeite waard voor schildpaddenliefhebbers, hier werden verschillende soorten gehouden, maar vooral Griekse en Moorse Landschildpadden (*Testudo hermanni* en *Testudo graeca*) verzorgd en gekweekt om later te worden terug gezet in de natuur. Verder zagen we nog een Smaragdhagedis.

Bagnols-sur-Sèze en Fons-sur-Lussan: veel Smaragdhagedissen en Muurhagedissen.

Eygalières: een klein dorpje ten oosten van St. Remy in de Plaines. Herpetologisch gezien viel er weinig te beleven, maar het is een heel mooi dorpje waar het leven stil is blijven staan. Het is er gewoon

Trapslang (*Elaphe scalaris*)

Hazelworm (*Anguis fragilis*)

prachtig.

OPMERKINGEN.

Qua waarnemingen zijn er toch enkele verschillen tussen de twee bezoeken die we aan het gebied brachten. In 1998 bezochten we het gebied in september, in 1999 in juni. In 1998 zagen we geen enkele Trapslang zelfs geen dode, in 1999 zagen we er maar liefst zes, waarvan één dode. Bovendien zagen we in 1999 veel meer Smaragdhagedissen.

Parelhagedissen zagen we in beide jaren niet, althans bij Fons-sur-Lussan zagen we iets groots wegglijpen, we konden helaas niet zeggen wat het was. Waarom werden er geen Parelhagedissen waargenomen? In 1998 was de zomer zo heet dat er geen Parelhagedissen te zien waren, althans dat vertelden de inheemsen ons over "les crocodiles avec les blue points". Maar het voorjaar was toch niet zo warm,

Smaragdhagedis man La brenne: (*Lacerta viridis*)

waarom zagen we ze nu niet? Graag zou ik hier een reactie van de lezers op willen ontvangen. Tenslotte werden er ook meer Hagedisslangen in 1999 waargenomen.

TENSLOTTE.

Volgend jaar willen we het gebied nog eens vluchtig verkennen met de nieuw opgedane informatie. Verder willen we het gebied van Perpignan gaan bezoeken, vooral met het oog op de zeer grote Parelhagedissen aldaar.

Bovendien speel ik met het idee om St. Remy nog eens te bezoeken met een groepje herpetologen, maar hierover misschien later meer.

LITERATUUR

- Lugt, A. van der, 1995. Een excursie naar Zuid-Frankrijk. *Lacerta* 53 (2) : 35-43.
 Megerle, A. & J. Resch, 1987. Die Crau, Steinsteppe voller Leben. J. Resch Verlag, Radolfzell. ISBN 3-9801641-0-1.
 Engelmann, W.E., J. Fritzsche, R. Günther, F.J. Obst, 1993. Lurche und Kriegtieri Europas. Neumann Verlag, Radebeul ISBN 3-7402-0094-4
 Bischoff, W., M. Cheylan en W. Böhme (1984).

Lacerta lepida Daudin, 1802 - Perleidechse. In: Böhme, W.: Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas, Bd 2/I: 181-210. Aula Verlag, Wiesbaden.

Mai H.M. Arets
 Tel. 045-5458811

ST. REMY-DE-PROVENCE, A HERPETOLOGICAL PARADISE

The author describes a herpetological vacation in southern France. Reptiles and amphibians were abundant in this region. Areas of interest were: La Petite Crau, La Plaine de la Crau, Les Alpilles, Les Rochers de la Pène and Le Barrage de St. Remy. The author was especially interested in spotting Ocellated Lizards (*Timon lepidus*) but didn't succeed in finding them. Nevertheless a lot of other animals were seen, as is shown in the table. Not mentioned in the table are several Red-eared Sliders (*Trachemys scripta elegans*), that were seen at Le Barrage de St. Remy. In addition the author visited Le Village de Tortue at Gonfaron (breeding-center for *Testudo hermanni* and *Testudo graeca*) and several other places in the St. Remy region.

Overzicht van de waargenomen soorten.

Wetenschappelijke naam	Gebied	Aantal
<i>Bufo bufo</i>	D, E	2
<i>Bufo calamita</i>	A	1
<i>Rana perezi</i>	A, C, F	> 25
<i>Hyla meridionalis</i>	A, *	> 50
<i>Triturus helveticus</i>	*	1
<i>Lacerta viridis</i>	A, C, D, E, F, *	> 25
<i>Podarcis muralis</i>	A, C, E, F	> 25
<i>Anguis fragilis</i>	E	1
<i>Chalcides chalcides</i>	E	2
<i>Psammotromus hispanicus</i>	D, E	> 10
<i>Malpolon monspessulanus</i>	A, B, C, E	7
<i>Elaphe scalaris</i>	A, B, D, E	6
<i>Natrix maura</i>	A, C, F	5
<i>Natrix natrix</i>	F	10

A = de directe omgeving van het bungalowpark
 B = la Petite Crau
 C = la Plaine de la Crau
 D = les Alpilles

E = les Rochers de la Pène
 F = het stuwmeer (barrage de St. Remy)
 * = poeltje tussen St. Martin en la Crau